

*Naar een metaforische compositie van de (bedrijfs)economie;
een zoektocht door de economische kosmos*

*Opgedragen aan: mijn fijne ouders
mijn lieve meiden*

Omslagontwerp: Eva en Lara

*Naar een metaforische compositie van de (bedrijfs)economie;
een zoektocht door de economische kosmos*

PROEFSCHRIFT

ter verkrijging van

de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden,

op gezag van de Rector Magnificus Dr. D.D. Breimer,

hoogleraar in de faculteit der Wiskunde

en Natuurwetenschappen en die der Geneeskunde,

volgens besluit van het College voor Promoties

te verdedigen op woensdag 19 januari 2005

klokke 15.15 uur

door

Theodorus Laurentius Maria Verdoes

geboren te Vlaardingen
in 1961

Promotiecommissie:

Promotor: Prof. dr. J.G. Kuijl RA

Referent: Prof. dr. A. Oosenbrug RA Act. AG Erasmus Universiteit Rotterdam

Overige leden: Prof. dr. J.M.J. Blommaert Universiteit van Tilburg en
Prof. mr. H. Franken Universiteit Leiden
Prof. dr. K.P. Goudswaard

*Naar een metaforische compositie van de (bedrijfs)economie;
een zoektocht door de economische kosmos*

1	INLEIDING	1
1.1	Inleiding	1
1.2	Over de “metaforische compositie van de (bedrijfs)economie”	1
1.3	Over de “zoektocht door de economische kosmos”	8
2	PROBLEEMGEBIED (BEDRIJFS)ECONOMIE: VARIATIES OP EEN (ONVOLLEDIGHEIDS)THEMA	13
2.1	Inleiding	13
2.2	De stelling van <i>Gödel</i> en de metaforische uiteenzetting door <i>Hofstadter</i>	13
2.3	(Bedrijfs)economische (be)spiegelingen	19
3	PROBLEEMINVENTARISATIE: INZICHTEN UIT DE NEO-KLASSIEKE, POST-KEYNESIAANSE EN DE GEDRAGSTHEORETISCHE BENADERING	27
3.1	Inleiding	27
3.2	Neo-Klassieke financieringstheorie	29
3.2.1	Inleiding	29
3.2.2	Algemene Neo-Klassieke theorie	30
3.2.3	De belangrijkste inzichten uit de Neo-Klassieke financieringstheorie	32
3.2.4	Kritische beschouwing van de Neo-Klassieke (financierings)theorie	34
3.2.5	Kritische beschouwing van het ondernemingsmodel in de Neo-Klassieke financieringstheorie	38
3.2.6	Belastingen en faillissementskosten	45
3.2.7	Het informatieprobleem in de Neo-Klassieke financieringstheorie	49
3.2.7.1	Inleiding	49
3.2.7.2	Agency theorie	49
3.2.7.2.1	Inleiding	49
3.2.7.2.2	Positieve agency theorie: alternatieve organisatievormen	50
3.2.7.2.3	Positieve agency theorie: de vermogensstructuur	54
3.2.7.2.3.1	Inleiding	54
3.2.7.2.3.2	Het conflict tussen aandeelhouders en management	55
3.2.7.2.3.3	Het conflict tussen aandeelhouders en obligatiehouders	55
3.2.7.2.3.4	Bestaansrecht van vreemd vermogen (obligaties)	57
3.2.7.2.4	Slotbeschouwing agency theorie	58

3.2.7.3	Informatie-asymmetrie modellen	60
3.2.7.3.1	Inleiding	60
3.2.7.3.2	Informatie-asymmetrie: algemene toepassingen	60
3.2.7.3.3	Informatie-asymmetrie en financieringstheorie	62
3.2.7.3.3.1	Inleiding	62
3.2.7.3.3.2	'Signaling' via de vermogensstructuur	63
3.2.7.3.3.3	Interactie tussen investeringsproject en financieringsvorm	65
3.2.7.3.4	Slotbeschouwing informatie-asymmetrie	69
3.2.8	Slotbeschouwing Neo-Klassieke financieringstheorie	71
3.3	Winst in de (bedrijfs)economische theorie	75
3.3.1	Inleiding	75
3.3.2	Winst in de Neo-Klassieke evenwichtstheorie	75
3.3.3	Het maatschappelijke kader van het winstverschijnsel	78
3.3.4	Onzekerheid: de noodzakelijke voorwaarde voor winst	85
3.3.5	Ondernemingstheorie: een vleugje <i>Knight</i> , <i>Schumpeter</i> en <i>Coase</i> ?	92
3.3.6	Winst in de bedrijfseconomische theorie	98
3.3.7	Slotbeschouwing	101
3.4	Post-Keynesiaanse theorie: een alternatief paradigma?	103
3.4.1	Inleiding	103
3.4.2	Uitgangspunten van de Post-Keynesiaanse benadering	103
3.4.3	Eerste vergelijking tussen de Neo-Klassieke en de Post-Keynesiaanse benadering	105
3.4.4	Een algemeen Post-Keynesiaans model	106
3.4.5	Post-Keynesiaanse micro-economische modellen	109
3.4.5.1	Inleiding	109
3.4.5.2	Het model van <i>Wood</i>	109
3.4.5.3	Het model van <i>Eichner</i>	112
3.4.5.4	Het model van <i>Harcourt</i> en <i>Kenyon</i>	119
3.4.5.5	De modellen van <i>Shapiro</i> en <i>Ong</i>	121
3.4.5.5.1	Inleiding	121
3.4.5.5.2	Het model van <i>Shapiro</i>	121
3.4.5.5.3	Het model van <i>Ong</i>	123
3.4.5.6	Het model van <i>Capoglu</i>	125
3.4.6	Evaluatie van de Post-Keynesiaanse benadering	134
3.4.6.1	Inleiding	134
3.4.6.2	Tweede vergelijking tussen de Neo-Klassieke en de Post-Keynesiaanse benadering	134
3.4.6.3	Concurrentie en winst in Neo-Klassiek en Post-Keynesiaans perspectief	136
3.4.6.4	Beoordeling van Post-Keynesiaanse micro-economische modellen	140
3.4.7	Slotbeschouwing	143

3.5	Gedragstheoretische benaderingen	145
3.5.1	Inleiding	145
3.5.2	Het VVM-model en de verklaring van de onderneming (of de winst?)	148
3.5.2.1	Inleiding	148
3.5.2.2	Het maatschappelijke kader van de onderneming	149
3.5.2.3	De verstrengeling van winst en de onderneming	157
3.5.3	'Managerial en behavioural theories'	158
3.5.3.1	Inleiding	158
3.5.3.2	Het model van <i>Baumol</i>	158
3.5.3.3	Het model van <i>Donaldson</i>	162
3.5.3.4	Het model van <i>Cyert</i> en <i>March</i>	165
3.5.3.5	Gedragstheoretische financieringsmodellen	170
3.5.3.6	Enquetes naar financieringsgedrag	174
3.5.4	Slotbeschouwing	178
3.6	De onmogelijkheid van marktwaarde als universeel leidend beginsel en de rol van de accounting; een nieuwe bron van vereenvoudigingen, verstrengelingen, verbanden en verstoringen?	183
3.6.1	Inleiding	183
3.6.2	Op accounting geïnspireerde bezwaren tegen de marktwaarde als leidend beginsel	184
3.6.3	De rol van accounting op algemeen economisch niveau: het concurrentieproces	190
3.6.4	De rol van accounting op ondernemingsniveau	196
3.6.4.1	Inleiding	196
3.6.4.2	Investeringsselectiemethoden	198
3.6.4.3	Accounting; een 'nexus of contracts' met financiering en strategie?	203
3.6.5	Slotbeschouwing	211
3.7	Empirisch winst- en financieringsonderzoek en de rol van de accounting	215
3.7.1	Inleiding	215
3.7.2	De rol van accounting bij empirisch onderzoek naar de determinanten van winst	215
3.7.2.1	Inleiding	215
3.7.2.2	'Rent'	216
3.7.2.3	De verstrengeling van waarde, 'rent', 'slack' en winst	221
3.7.2.4	Vertekent accounting het economisch rendement systematisch?	224
3.7.3	Empirisch winstonderzoek	226
3.7.3.1	Inleiding	226
3.7.3.2	Statisch winstonderzoek	227
3.7.3.3	Dynamisch winstonderzoek	230
3.7.4	Empirisch financieringsonderzoek	235
3.7.4.1	Inleiding	235
3.7.4.2	Empirische problemen en de rol van de accounting	236
3.7.4.3	Empirische onderzoeksresultaten (algemeen)	239
3.7.4.4	De relatie tussen winst, groei (investeringen) en de vermogensstructuur	243
3.7.4.5	De eeuwige gouden band tussen winst en investeren	247
3.7.5	Slotbeschouwing	251
3.8	Samenvatting: een (onvolledige) probleeminventarisatie	255

4	PROBLEEMBESCHRIJVING: DATA EN METAFOREN VAN DE (BEDRIJFS)ECONOMIE	257
4.1	Inleiding	257
4.2	De metaschaarste: de broze kern van het (bedrijfs)economische probleemgebied	261
4.3	De fundamenteën van de (bedrijfs)economische kosmos: data en metaforen	264
4.3.1	Inleiding	264
4.3.2	Paradoxen in de economische theorie: een onvolledige opsomming	264
4.3.3	Waarom zijn <i>Hofstadters</i> inzichten de economie "op het lijf geschreven?"	268
4.3.4	Het (bedrijfs)economische metaforische krachtenveld	271
4.3.5	De compositie van het (bedrijfs)economische thema	272
4.4	De onverbrekelijke band tussen immobiliteit en onzekerheid	275
4.4.1	Inleiding	275
4.4.2	Immobiliteit en onzekerheid als achterliggend thema	279
4.4.2.1	Inleiding	279
4.4.2.2	De verhouding markt-onderneming: een gradueel verschil?	279
4.4.2.3	De verhouding markt-onderneming: drie substituerende, complementaire en conflicterende benaderingen?	288
4.4.3	Over immobiliteit en onzekerheid	296
4.4.3.1	Inleiding	296
4.4.3.2	Over immobiliteit	298
4.4.3.3	Naar een "theoretische homeostase"	301
4.4.3.4	Over onzekerheid	305
4.4.3.4.1	Inleiding	305
4.4.3.4.2	De rol en functie van onzekerheid in de economische theorie: een onvolledige opsomming	307
4.4.4	Samenvatting	317
4.5	De onderneming in een dynamische omgeving; een zoektocht langs procesmatige thema's	319
4.5.1	Inleiding	319
4.5.2	De centrale entiteiten van composities: het subject in een (dynamische) omgeving	320
4.5.2.1	Inleiding	320
4.5.2.2	Het subjectivisme; drie stromingen maar een centraal thema	321
4.5.2.3	De factor tijd in de economische theorie	324
4.5.3	Over concurrentie: structuur of proces?	328
4.5.4	Over de evolutionaire metafoor in de economie	336
4.5.4.1	Inleiding	336
4.5.4.2	"Economics and Evolution, bringing life back into economics"	336
4.5.4.3	Evolutionaire ondernemingstheorieën	344
4.5.4.3.1	Inleiding	344
4.5.4.3.2	De evolutionaire benadering van <i>Nelson</i> en <i>Winter</i>	344
4.5.4.3.3	De ecologische benadering van <i>Hannan</i> en <i>Freeman</i>	346
4.5.5	Over "the origin of predictable behavior"	350
4.5.6	Samenvatting	355

4.6	Over rationaliteit en informatie	357
4.6.1	Inleiding	357
4.6.2	Rationaliteit; vormen en problemen	357
4.6.3	Informatie; vormen en problemen	370
4.6.4	Rationaliteit en informatie	376
4.7	Markt en onderneming: twee in elkaar grijpende instituties	377
4.7.1	Inleiding	377
4.7.2	Markt en onderneming: twee in elkaar grijpende instituties in een complexe economische kosmos	378
4.7.3	De verklaring van instituties en de rol van rationaliteit	381
4.7.4	"Internal organization in a dynamic context: some theoretical considerations"	388
4.7.5	Waarom bestaan ondernemingen (of markten)?	395
4.7.6	'Knowledge' versus 'opportunism'	399
4.8	De (empirische) compositie van het bedrijfseconomische thema	405
4.8.1	Inleiding	405
4.8.2	'Risk', 'strategy' en 'performance'	405
4.9	Samenvatting; de - metatheoretische - probleemstelling	419
	SAMENVATTING	421
	SUMMARY	429
	GERAADPLEEGDE LITERATUUR	435
	TREFWOORDENREGISTER	463
	CURRICULUM VITAE	489

